

het model van een naar gelijkwaardigheid, ja zelfs zo groot mogelijke macht strevende minderheidsgroepering geïnterpreteerd.

3. In het overgrootste deel van de negentiende eeuw zelf werd het *begrip* emancipatie in een andere zin gebruikt als onder punt 2 is geformuleerd en werd de *beweging* die men achteraf onder die hierboven gegeven formulering heeft beschreven, noch in haar continuïteit sinds 1795, noch hoofdzakelijk in haar specifieke aard als ontvoogdingsproces van een minoriteit beleefd. Aan de ene kant heeft de twintigste-eeuwse literatuur teveel over het hoofd gezien dat er ook *internationale* verschijnselen werkzaam waren, zoals de liberaal-katholieke strijd tegen een napoleonistische en 'staatskirchentümliche' overheidspolitiek, de ultramontaanse verscherping op dogmatisch, spiritueel en kerkpolitiek terrein en de opkomst van de typisch katholieke sociale (ordenings)leer. Aan de andere kant had men te weinig oog voor uniek Nederlandse verschijnselen die *niet direct inherent* waren aan een *minderheidsgroepering* als zodanig. Men denke aan: de samsmeltingspolitiek in het Verenigd Koninkrijk van 1815 tot 1830 (voor vijfzevende deel katholiek), de jansenistische spiritualiteit en de hyperconsciëntieuze toepassing van voorschriften, de beperktheid van het Nederlandse taalgebied die een 'romeinse' gerichtheid in de hand heeft gewerkt en de ook door katholieken aangehangen Coalitie-ideologie van de 'antithese'.

Op het eerste deel van punt 3 ben ik tijdens het colloquium verder ingegaan, daarbij van de gedachte uitgaand dat het onderzoek naar het gebruik van een term ons kan helpen bij het achterhalen van de historische werkelijkheid in haar totaliteit. Dat in de tijd zelf het *begrip* emancipatie *anders* werd gebruikt dan wij nu gewend zijn te hanteren, hangt samen met het feit dat de *beweging* waarom het gaat *gedifferentieerder* was dan wij gewoon zijn te zien. De bronnen voor deze proeve van onderzoek zijn beperkt gebleven: naast steekproeven in de dagbladen, vervolgens in de loop der tijden verzamelde gegevens uit de eigentijdse literatuur, zijn voor dit thema expliciet doorgenomen: alle jaargangen van *De Godsdienstvriend* (GV) tussen 1818 (begin) en 1847 (dood van de stichter en drijvende kracht J. G. le Sage ten Broek) en alle jaargangen van *De Katholiek* (Kath.), een tijdschrift dat tussen 1842 en 1924 verscheen en waarvan is geconstateerd: 'heeft de Kath. van Ned. mondig gemaakt. Alle emancipatoren hebben hierin geschreven'³².